

קרא את המאמר שלפניך, וענה על השאלות שאחריו.

אחרוני הנשרים

(מעובד על פי מאמר מאת יוסי לשם*, דרך ארץ – אדם וטבע, בעריכת עירית זהרונאי, תשמ"ה 1985)

- פסקה א כל מי שצפה בעיט הדואה בגאון לאורך מצוק וצולל לפתע, במהירות מזדהימה, לעבר טרף מזדמן, או בלהקה של עשרות נשרים המתקבצים מסביב לפג, אינו זקוק לשכנוע בדבר מקומם הנכבד של העופות הדורסים בנוף ארצנו.
- פסקה ב כבר באלף השלישי לפני הספירה התרשמו הקדמונים מעוצמתם של העופות הדורסים. הנשר היה עוף מקודש לפרעונים המצריים, העיט שימש סמל לקיסרות הרומית, הוטבע במטבעות הלניסטיים, ועד היום הוא טבוע בסמלה של ארצות-הברית ובדגליהן של מצרים, ספרד, אלבניה ועוד.
- פסקה ג בישראל קיימות שתי קבוצות של עופות מסדרת הדורסים: דורסי היום ודורסי הלילה. נתרכז כאן בקבוצת דורסי היום. קבוצה זו מאופיינת ברגליים חזקות, בטפרים (כך נקראות ציפורניהם) ארוכים, כפופים וחדים, הבנויים לתפיסת הטרף ולדריסתו (מכאן גם שם הסדרה) ובמקור מאונקל וחד. לעופות הדורסים כנפיים רחבות וגדולות המותאמות לדאייה לשם חיפוש מזון ולתעופה מהירה לצורך תפיסת הטרף.
- פסקה ד העופות הדורסים ניחנים, כנראה, בראייה החדה ביותר בעולם החי. כושר ההפרדה של עין הדורסים (כלומר היכולת להבחין בין שתי נקודות סמוכות) עולה פי 4 עד 8 על כושר ההפרדה של עין האדם. נשר מסוגל לאתר פגר של חיה בגודל בינוני ממרחק העולה על ארבעה קילומטרים: מניסוי שנערך בעקב החורף הסתבר כי הוא מסוגל לאתר חגב ירוק קטן על רקע של מסך ירוק, ממרחק של כארבעים מטרים! לעומת זאת, עין האדם לא הייתה מסוגלת להפריד בין החגב ובין הרקע ממרחק שעולה על 5 מטרים. הדורסים מצטיינים לא רק בכושר ראייה מעולה, אלא גם ביכולתם להתמקד בנקודה נעה בזמן שהם עצמם עפים במהירות.
- פסקה ה כבר כאלפיים שנה לפני הספירה למד האדם לנצל את כושר הציד המעולה של העופות הדורסים, ולא לפס לצרכיו הפרטיים. התופעה החלה בפרס והתפשטה עד מהרה מערבה, ובימי הביניים הפך ציד זה לספורט של מעמד האצולה. ספורט הציד בעזרת דורסים נפוץ עד לימינו אלו, בעיקר בארצות ערב, בכמה ארצות באירופה ובארצות-הברית. בארצנו כל העופות הדורסים מוגנים על פי החוק, ולכן גידולם ואילופם אסורים בתכלית.

* ד"ר יוסי לשם הוא ראש המרכז הבין-לאומי לחקר נדידת הציפורים, מנהל מרכז מידע על עופות דורסים ומייסד מרכז הצפרות הישראלי.

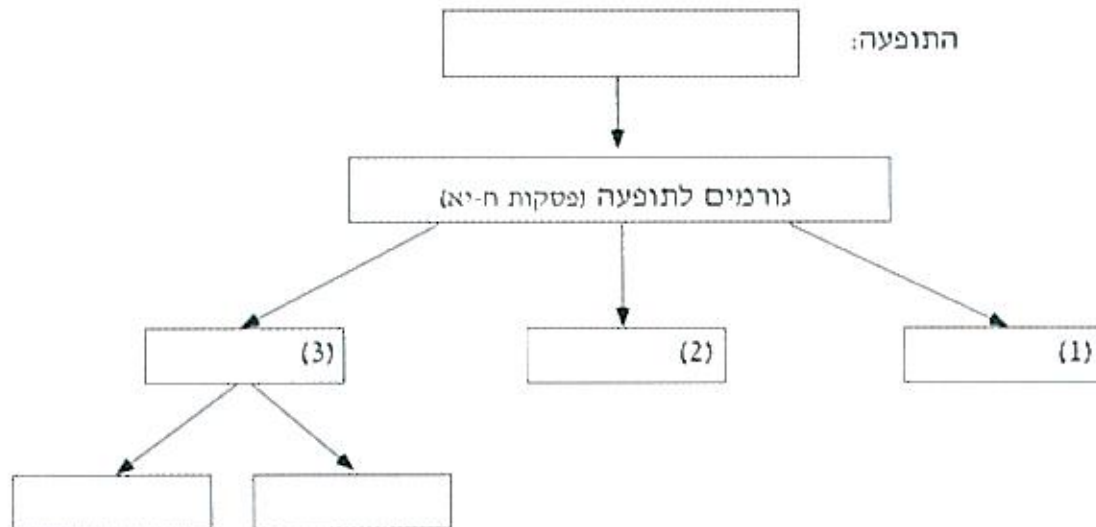
- עד קום המדינה היו בישראל שפע של עופות דורסים. הכומר האנגלי הנרי בייקר טריסטראם, שסייר בארצנו לפני כמאה ועשרים שנה, צפה במאות נשרים שקיננו בנחל עמוד שבגליל. לעומת אוכלוסייה מרשימה זו מקננים כיום בנחל עמוד 15 זוגות בלבד, וזוהי מושבת הקינון הגדולה ביותר של נשרים בארץ. במצוקי הכרמל קיננו בזמנם עשרות רבות של נשרים, רחמים, עיטים וצבים, בצי צוקים ומאות זוגות של בונים אדומים. כל המינים שהוזכרו הושמדו, ובכרמל לא נותר מהם כיום אפילו זוג אחד.
- לפי תיאורו של הזואולוג, פרופ' מנדלסון, שטייל בשנות השלושים והארבעים בערבה ובנגב, בכל ואדי גדול שצמחו בו עצי שיטה היה זוג של עזניות הנגב, וקניהן העצומים שעל צמרות עצי השיטה נראו למרחוק. כיום מקננים בנגב רק ארבעה זוגות.
- גורמים מספר לאסון זה שבו נפגעו עופות דורסים כה רבים. הגורם הראשון הוא השימוש בחומרי הדברה. לאחר קום המדינה החלו יישובים חקלאיים רבים להשתמש בחומרי הדברה נגד מכרסמים ומזיקים אחרים. התרחב השימוש ברעלים שאינם מתפרקים בגוף, ואלה גרמו להרעלה חמורה של עופות דורסים שניזונו מן החיות המורעלות. בתוך 15 שנים נכחדו אלפי עופות דורסים ברחבי הארץ.
- סיבה נוספת להכחדת העופות הדורסים היא הציד. בשל גודלם של העופות קל יחסית לפגוע בהם, ולכן נקטלו רבים מהם בידי ציידים. לצערנו, בתקופה של ראשית המדינה לא הגיעו פקחי רשות שמורות הטבע ומדריכי החברה להגנת הטבע לכל מקום, וכך נורו למוות עזניות ודורסים רבים אחרים. כיום במדינת ישראל יש חוקים השומרים על חיות הבר, וכל הדורסים הם עופות מוגנים האסורים בפגיעה.
- גם הפגיעה באתרי הקינון של דורסים גורמת להתמעטות העופות. אתרי קינון רבים נפגעו משוד של ביצים וגוזלים, שנלקחו למטרות גידול, איסוף ומסחר.
- "חובבי טבע" הרוצים לצפות בדורסים ולצלמם מתקרבים אל הקנים ומטרידים את הציפור הדוגרת, וכך הם עלולים להרוס את הקינון. לכן בקשתנו מכולכם: אם גיליתם קן של דורס, אנא התרחקו ממנו, ואל תטרידו את העוף הדוגר. עוף דורס הנוטש את קנו חושף את הביצים לקרינה חזקה של שמש בקיץ, ולקור ולרטיבות בחורף. ביצים הנחשפות במשך רבע שעה לתנאים מזיקים כאלה עלולות להיפגע ולא לבקוע, וחבל.

פרק א – הבנה והבעה (50 נקודות)

בפרק זה ענה על כל השאלות 1-7.

1. קרא את פסקות א-ה במאמר, וענה על הסעיפים א-ד שלפניך.
 - א. מהי התכונה המרכזית המאפיינת את העופות הדורסים על פי פסקות א-ב? (2 נקודות)
 - ב. מאיזו נקודת מבט מתוארים העופות הדורסים בפסקה ב?
 - תרבותית-היסטורית
 - מדעית-ביולוגית
 - אמנותית-דתית
 העתק למחברתך את התשובה הנכונה. (2 נקודות)
 - ג. מדוע נקראים העופות הדורסים בשם זה? (2 נקודות)
 - ד. בשורה 22 מוזכרת המילה "תופעה". מהי התופעה? (2 נקודות)

2. א. בפסקות ו-יא מתוארת תופעה ומפורטים הגורמים לה. לפניך תרשים של פסקות אלו. העתק אותו למחברתך, ומלא את המקומות הריקים ב**כותרות תוכן**. (6 נקודות)

- ב. כיצד הכותב מבסס את טענתו בדבר קיום התופעה (פסקות ו-ז)? (2 נקודות)

3. לפניך חמישה משפטים. העתק למחברתך את מספרי המשפטים, וכתוב ליד כל מספר אם

המשפט נכון או לא נכון על פי המאמר. (5 נקודות)

- (1) הנשר הוא עוף מקודש לאמריקנים, לספרדים ולאלבנים.
- (2) העוף הדורס רואה את הטרף על רקע ירוק טוב יותר מאשר על רקע אחר.
- (3) כבר לפני כארבעת אלפים שנה אולפו העופות הדורסים לצורכי ציד.
- (4) גם דורסי הלילה הם עופות מוננים בישראל.
- (5) ההדברה נועדה לצמצם את אוכלוסיית העופות הדורסים.

4. מן המאמר ניתן ללמוד על יחסו של הכותב כלפי נושא המאמר.

כתוב בקצרה מהו יחס זה, והבא מן המאמר שתי הוכחות לביסוס דבריך. (4 נקודות)

5. א. מהו התפקיד המשותף של הסוגריים בשורות 10 ו-14? (נקודה אחת)

ב. מדוע הכותב משתמש במירכאות בביטוי "חובבי טבע"? (שורה 48)
(נקודה אחת)

ג. בתחתית העמוד הראשון של המאמר מופיעה כוכבית ובצדה מידע.

מהי החשיבות של המידע הזה עבור הקורא? (נקודה אחת)

6. שאלת סיכום (12 נקודות)

כתוב על פי המאמר סיכום (בהיקף של כ-10 שורות) על דורסי היום בארצנו.

נסח את הסיכום כך שיתאים לשמש ערך באנציקלופדיה לנוער.

קרא את הקטע שלפניך, וענה על שאלה 7 שאחריו.

הצוללניים

(מעובד על פי ע' פז, החי והצומח של ארץ-ישראל, כרך 6, בעריכת עזריה אלון, הוצאת משרד הביטחון, 1986)

- העופות ממשפחת הצוללניים הם עופות נודדים המעופפים בלילה. הם חורפים לאורך חופי ימים ואוקיינוסים. הצוללניים מקננים באזורים הארקטיים והסובארקטיים (הקוטב הצפוני והאזורים הסמוכים לו), בחופי אגמים ולעתים במים רדודים סמוך לקו החוף. נראה שאצל עופות אלו הקשר בין בני הזוג נשמר במשך כל ימי חייהם.
- 5 לצוללניים גוף מוארך וצוואר שאורכו בינוני. רגליהם קבועות באחורי הגוף, שלוש האצבעות הקדמיות מחוברות בקרום שחייה, האחורית קטנה וגבוהה יותר. כנפיהם צרות, קצרות יחסית ומחודדות. הנוצות קשות. הזנב קצר. המקור ארוך, ישר ומחודד.
- הצוללניים שוחים וצוללים היטב עד עומק של 9 מטרים מתחת לפני המים, אך הם מתקשים ללכת על פני הקרקע. כשהם עפים הם פושטים את הראש והצוואר קדימה, נמוך מקו הגוף.
- 10 הנראה אז כבעל חטוטרת. הצוללניים ניזונים בעיקר מדגים שהם לוכדים מתחת לפני המים. לארץ מוזדמנים, לעתים נדירות ביותר, שני מינים: צוללן אדם-גרון וצוללן שחר-גרון.

7. א. לפניך טבלת השוואה בין דורסי היום ובין הצוללניים.

העתק למחברתך את הטבלה, והשלם אותה לפי המאמר ולפי הקטע. (8 נקודות)

המאפיינים	הקבוצות	דורסי היום	צוללניים
● איברי הגוף: (1) רגליים			
	(2)		
	(3)		
●			
●			

ב. כתוב פרט אחד הנמצא בתיאור דורסי היום ולא נמצא לו מקביל בתיאור הצוללניים.

וההפך – כתוב פרט אחד הנמצא בתיאור הצוללניים ולא נמצא לו מקביל בתיאור

דורסי היום (סך הכול שני פרטים). (2 נקודות)